

Цимбал П. В. - завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету ДФС України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Омельчук Л. В. - доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету ДФС України, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОДЕРЖАННЯ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ КОРУПЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

Будь-яке кримінальне провадження, аби мати судові перспективи, має здійснюватись у відповідній процесуальній формі, яку визначено в Кримінальному процесуальному кодексі (КПК) України. Одним із засобів забезпечення дієвого функціонування кримінального процесу є така процесуальна гарантія, як засади кримінального провадження. Не є та не може стати тут виключенням і діяльність уповноважених органів досудового розслідування й суду щодо притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, підслідні підрозділам Національного антикорупційного бюро України (НАБУ).

Розглянемо окремі засади, передбачені ст. 7 КПК України. Відповідно до ст. 17 зазначеного Кодексу, поводження з особою, вину якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлено обвинувальним вироком суду, що набув чинності, має відповідати поводженню з невинуватою особою [1]. З огляду на це, дещо суперечливою видається наявність у Звіті НАБУ за період з лютого до серпня 2016 року інформації щодо схем учинення певних злочинів, де наведено дані про осіб, яких підозрюють у їх учиненні та щодо яких триває досудове слідство, із зазначенням виду співучасника й ролі в тій чи іншій схемі [2]. Таким чином, НАБУ констатує участь осіб і винуватість їх у вчиненні злочину як встановлений факт до винесення обвинувального вироку суду.

Також постає питання щодо можливостей реалізації повною мірою засади доступу до правосуддя, визначеної в ст. 21 КПК України, відповідно до якої кожному гарантовано право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону. Водночас ст. 31 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року передбачено створення Вищого антикорупційного суду як суду першої інстанції [3]. Надалі аналіз положень цього Закону дає змогу стверджувати, що законодавець не передбачив створення окремої вертикалі антикорупційних судів у системі судів загальної юрисдикції, тобто механізм оскарження рішень Вищого антикорупційного суду відсутній, оскільки в Законі не передбачено ані створення окремих антикорупційних апеляційної та касаційної інстанцій, ані визначено можливість такого оскарження до нині передбачених апеляційних судів і Верховного Суду України. Таким чином, ідеться про порушення п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини, а також ст. 24 КПК України [1; 4; 5].

Наступна засада, що тісно пов'язана з попередньою, - розумність строків. Згідно зі ст. 28 КПК України, під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження стосовно нього було закрито [1].

Розглянемо, наприклад, кримінальне провадження, що здійснюється детективами Львівського територіального управління НАБУ. Оскільки Вищий антикорупційний суд діятиме як суд першої інстанції, то для проведення обшуку житла чи іншого володіння особи потрібно отримати ухвалу слідчого судді. Для цього прокурор відповідного територіального органу Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що є процесуальним керівником, самостійно або детектив управління за погодження із відповідним прокурором складають клопотання до слідчого судді для отримання дозволу. Можна припустити, що Вищий антикорупційний суд територіально знаходитиметься у м. Київ. Згідно зі ст. 234 КПК України, клопотання про обшук розглядають у суді в день його надходження за участі слідчого або прокурора. Слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявності достатніх підстав вважати, що: було вчинено кримінальне правопорушення; відшукувані речі та документи мають значення для досудового розслідування; відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи [1]. У такій ситуації не може йтися про розумні та короткі

строки здійснення досудового розслідування, не кажучи про ефективне використання людських і матеріальних ресурсів.

Надалі слідчий, вичерпавши всі можливості слідчих гласних (розшукових) дій, може прийняти тактичне рішення про потребу проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на яку надає слідчий суддя Апеляційного суду АР Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування відповідно до ст. 247 КПК України [1]. Тобто клопотання має бути направлене у нашому разі до Апеляційного суду Львівської області, оскільки апеляційного суду відносно Вищого антикорупційного суду не передбачено. Тут також виникає зауваження, оскільки негласні слідчі дії за своєю

процесуальною формою є таким, що більшою мірою обмежують і втручаються в права та свободи особи порівняно з гласними слідчими діями. Рішення про їх проведення, на нашу думку, потребує не меншої спеціалізації судді, ніж при постановленні ухвали щодо проведення гласної слідчої дії Вищим антикорупційним судом.

Наявність цих та низки інших процесуальних недоліків не лише не забезпечить підвищення рівня ефективності антикорупційної боротьби, а й створює підґрунтя для винайдення механізмів уникнення особами, що дійсно вчинили корупційні злочини, кримінальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651^{VI} // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10, 11-12, 13. - Ст. 88.
2. Звіт Національного антикорупційного бюро України за період лютий - серпень 2016 року [Електронний ресурс] // Національне антикорупційне бюро України : [сайт]. - https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_02_072016.pdf. - Назва з екрана.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402^{VI} // Відомості Верховної Ради України. - 2016. - № 31. - Ст. 545.
4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : прийнята 4 листоп. 1950 р. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004. - Назва з екрана.